

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И

Збірник наукових праць

**Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного
університету**

Випуск 18

Заснований в 1996 році

Рівне - 2002

ББК 74.20**О - 59****УДК: 37: 371: 372: 373: 378**

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 18. – Рівне: РДГУ, 2002. – 177 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання, розвитку і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН
Мітюров Борис Никифорович (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович**
(Інститут проблем виховання АПН України);

доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович**
(Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович**
(заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович**

(Рівненський економіко-гуманітарний інститут);

доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна**
(Прикарпатський педагогічний університет ім. В. Стефаника);

доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович**
(Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)

доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович**
(Університет "Острозька Академія");

кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна**
(Рівненський державний гуманітарний університет)

доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович**
(Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович**
(Запорізький державний університет)

доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович**
(Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);

доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович**
(Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович**
(заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 7 від 28.02.2002 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31.
Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 06 — 9.
університет, 2002

© Рівненський державний гуманітарний

6. Психологический словарь /Под. ред. А. Петровского – Москва, 1990.

Одержано редакцією 16.06.2001 р.

УДК: 371.334

Л. В. МОРОЗ

ВИКОРИСТАННЯ ЛОГІКО–СМИСЛОВИХ СХЕМ І МОВНИХ КЛІШЕ ДЛЯ АРГУМЕНТОВАНОГО ВИСЛОВЛЮВАННЯ В ДИСКУСІЯХ

Формування і розвиток здібностей майбутніх учителів, виховання їх як всебічно розвинених, самостійно і творчо мислячих особистостей, що об'єднують високу культуру з професійною компетентністю, знаходяться в центрі уваги удосконалення системи підготовки вчительських кадрів у педагогічних вузах.

Комунікативна компетенція – одна з найважливіших практичних цілей навчання спеціальності – розглядається більшістю дослідників як здатність слухача сприймати мову чи породжувати її і реалізовувати свої інтенції мовними засобами адекватно ситуації спілкування, її досягнення можливе лише при комунікативно орієнтовному підході до навчання іноземним мовам.

У статті здійснюється спроба дати студентам і викладачам деякі рекомендації для формування комунікативної компетенції в аспекті прагматики мови, тобто з врахуванням мовного впливу на слухачів через ознайомлення з умовами і формами ефективної-переконуючої комунікації, шляхом осмислення і засвоєння окремих концепцій і схем у практиці побудови переконуючої мови.

Говорячи про комунікативний процес у його прагматичному аспекті, про комунікативний зміст висловлення в плані мовного впливу, слід відзначити, що під прагматикою сьогодні розуміється дисципліна, предметом якої є зв'язний текст, створений людиною, прагматика “займається особливими, тільки їй властивими питаннями..., що й у ще більш стародавній риторичній вибір мовних засобів з наявного репертуару для найкращого вираження своєї думки чи свого почуття, вираження найбільш точного...”[1,24]. Подібні ж завдання в останні роки прийнято відносити до компетенції лінгвістичної прагматики як дисципліни, що займається мовними основами навчання мови, в предмет якої входить оптимізація явищ досліджуваної мови з метою більш раціонального її навчання. Прагматичну спрямованість, прагматичний аспект мови ми розуміємо як виконання його комунікативної функції, що полягає в досягненні взаєморозуміння між людьми, що визначають комунікативно-цільову спрямованість мовного висловлення в умовах реального спілкування з метою досягнення визначеного мовного впливу [2,7].

Подібний підхід успішно застосовується деякими дослідниками для рішення конкретних завдань у процесі навчання іноземній мові при формуванні умінь на рівні мовної і комунікативної компетенції [3,156].

У німецькій лінгвометодичній літературі для позначення комунікативно орієнтованих видів висловлень, заснованих на принципах і способах прагматичного впливу широко використовується термін “*rhetorische Kommunikation*”. Основний принцип риторичної-переконуючої комунікації, що повинен знайти більш широке застосування й у методиці викладання іноземних мов, особливо в процесі навчання вільним іншомовним висловленням і педагогічному спілкуванні в аспекті прагматики мови, формулюється в такий спосіб “*Wie sage ich, was ich meine, so, daß andere es hören und verstehen, damit sie handeln können*” [4,34].

Суть цього принципу полягає в побудові й оформленні будь-якого висловлення в процесі іншомовного спілкування таким чином, щоб воно робило максимально ефективний мовний вплив на учня-слухача, його розум і емоції, спонукало його до активної діяльності, впливало на напрям думок, стимулюючи вербальні чи які-небудь інші дії і вчинки відповідно до інтенції того, хто говорить. Така концепція дозволяє наблизити рішення деяких практичних завдань навчання вільним іншомовним висловленням, виявити і позначити раціональні схеми і моделі, дати конкретні рекомендації з їх оформлення, наприклад у формі коротких, стиснутих висловлень-повідомлень (*Kurzrede*), коротких аргументованих виступів у дискусіях, а також рекомендувати деякі мовні засоби, за допомогою яких реалізується та чи інша комунікативна

установка висловлення і від якої залежить його внутрішня організація, завдяки їм досягається очікуваний прагматичний ефект. До мовних засобів, що представляють інтерес для оформлення вільних іншомовних висловлень, відносяться різні смислові, логіко-смислові й інші опори, що забезпечують взаємодію частин висловлення в комунікативному плані, насамперед – опору кожної наступної частини на попередню, логічну послідовність і т. п. [5,114].

У теорії і практиці навчання на принципах риторичної комунікації застосовується цілий набір логіко-смислових схем, планів, каталогів, засобів логіко-структурного членування висловлення, що сприяють адекватному виконанню комунікативного наміру того, хто говорить. В аспекті прагматики мови в першу чергу варто осмислити, у якій ситуації має бути здійснений комунікативний намір, тому що від умов конкретної мовної ситуації спілкування, від сукупності умов, що ведуть до мовних висловлень, а також до розуміння і сприйняття висловленого, залежить прагматичний ефект висловлення, тобто досягнення засобами мови очікуваної комунікативної мети. Для оцінки ситуації мовного акту рекомендується цілий ряд тактичних схем і навіть каталоги питань, які дозволяють розібратися і зорієнтуватися в ситуації спілкування. Так, у теорії комунікації застосовується формула Лассела, що стала майже класичною “*Wer - sagt wie – wie - zu wem - mit welcher Wirkung?*” Подібний же каталог може подаватися спресованим у ще більш об’ємнішу пропозицію “*Wer spricht wo wann was wie woguber warum wozu mit wem wie lange?*” [5,143].

Розшифровка цих незвичайних на перший погляд накопичень питань дає повний аналіз ситуації з вказівкою на особливості учасників комунікації, їхню соціальну і функціональну роль, на місце і час, взаємозв’язок з попередніми висловленнями, підказує-виводить на форму і зміст висловлення питання, уточнення, доповнення і т. п. Завдяки таким схемам стає можливим визначити стилістичні й емоційно оцінні моменти, вичленувати й відтінити привід, підкреслити інтонацію висловлення.

Риторична комунікація виробила ряд стратегій і тактичних прийомів, застосовуваних у практиці побудови й оформлення вільних висловлень (*freisprachliche Außerungen*) найчастіше в навчальних і ненавчальних дискусіях не на основі дослівно розробленого конспекту виступу, а з опорою на добре продуманий план побудови виступу і на змістові слова-опори (*Stichworte*). Планування виступів у дискусії допускає також ряд мовних заготовок, тез (*Stichsatze*), що потім поєднуються і фіксуються як свого роду плану-схеми опорних слів (*Stichwortzettel*) і служать у мовномислячому процесі як мовномислячі імпульси для вербального оформлення висловлення.

Як і при аналізі ситуації спілкування, у теорії риторичної комунікації розроблений ряд структурних схем-моделей, каталогів, запитань для оформлення як коротких, так і більш розгорнутих висловлень.

Так, для досягнення комунікативної мети, будь це постановка на підтримку чи зміну думки слухачів, спонування до дії і т. п., необхідна, як мінімум, триступінчаста схема висловлення, що складається з вступу, головної частини і висновку:

- 1) *Was war?* – виклад історії розвитку теми.
- 2) *Was ist?* – виклад і розвитку проблеми, як вона виявляється сьогодні.
- 3) *Was sollte sein?* – висновки, задачі на майбутнє, пропозиції за рішенням проблеми.

У комунікативній лінгвістиці при навчанні техніці вільних висловлень пропонуються схеми і каталоги опорних питань, що передбачають членування висловлення також на 4–5 кроків операційних процедур.

- 1) *Was will ich eigentlich zum Thema sagen?* – Що я, власне, хочу сказати по даній темі?
- 2) *Womit will ich beginnen?* – З чого я хочу почати?
- 3) *Welches Problem steht im Mittelpunkt?* – Яке питання в центрі уваги?
- 4) *Was will ich beweisen, was widerlegen?* – Що я хочу довести/спростувати?

Для того щоб схеми побудови були більш досконалі, сприяли більш швидкій техніці мислення, допомагали керувати мовомислячим процесом, чітко обмежували розумові поля і давали основний стратегічний напрямок висловлюванню, при плануванні висловлення рекомендується продумати кінцеву мету (*Zielpunkt*), оформивши її цільовим узагальнюючим тезою-пропозицією (*Zwecksatz*), що/яке служить в якості мети чи стимулу для міркування чи мовної дії, установити для упорядкування думок мовомислячий план (*Denkplan*), а також визначити відправну крапку висловлення (*Ansatzpunkt*).

Однак найбільш розповсюдженої в психології навчання мови й у риторичній комунікації є так називана п'ятифразова схема (Fünfsatz), що складається, по Х. Гейснеру, з п'яти мовомислячих кроків 1) Warum spreche ich, 2) was ist, 3) was mußte sein, 4) wie laßt sich das erreichen, 5) Aufforderung zum Handeln [4,36].

Варіація п'ятифразової схеми, структурна схема виступу, пропонує Р. Віттзаком, містить також п'ять кроків, у її основі лежить триступінчаста головна частина висловлення

A. Einleitung Weshalb spreche ich, was veranlaßt mich dazu?

B. Der Hauptteil geht ein 1) auf die Zustände, die herrschten und die auch Jetzt noch zu beobachten sind (Was war? Was ist?), setzt sich auseinander; 2) was sein müßte, schlägt; 3) praktisch vor, wie dieses Ziel erreicht werden kann.

C. Der Schlußfordert zur Tat auf, den vom Redner gewiesenen Weg zu gehen.

Порівнюючи схеми Віттзака і Гейснера, можна помітити, що вони з мінімальними розходженнями по окремих кроках п'ятифразової схеми повторюють один одного спочатку дають можливість увійти в мовну ситуацію, потім впливає триступінчаста головна частина і, нарешті, настає загострене завершення ситуації з закликком чи стимулом до дії. П'ятифра зове/п'ятиступінчасте планування рекомендується і виправдало себе не тільки як опора для підготовки коротких закінчених висловлень, але і як інструмент швидкої підготовки виступів, наприклад у дискусіях, коли виступаючий не має у своєму розпорядженні достатню кількість часу для детального обмірковування свого виступу. З іншого боку, п'ятифразова схема може послужити каркасом для більш розгорнутого повідомлення.

Триступінчасті і п'ятифразові схеми, будучи найбільш раціональними і прийнятними при композиційному плануванні вільних висловлень, не виключають можливостей застосування інших побудов і структур. У німецькій лінгвометодичній літературі є цілий ряд структурних моделей, що дозволяють планувати хід висловлення і створюють каркас виступу з врахуванням ситуації спілкування і відповідно до комунікативної спрямованості висловлення. Вони дають можливість навчати студентів вільному викладу своїх думок, раціоналізувати й оптимізувати створювані ними зв'язкові тексти висловлювань (як і вищевказані схеми, вони пропонуються німецькою мовою з чисто прагматичною метою – дати викладачам і студентам набір структурних моделей для вживання їх на практичних заняттях з мови):

Gliederungsschema 1

1. Wer oder was ist der Anlaß meiner Äußerung? Mit welchen Problemen und Sachverhalten werde ich mich beschäftigen?

2. Wo und wann fand das zu erörternde Geschehen statt?

3. Warum ist das Ereignis geschehen? Welche Ursachen und Motive liegen dem zu beschreiben den oder zu schildernden Vorgang zugrunde?

4. Wie ging das Ereignis vonstatten? Welche Methoden und Mittel sind zu beschreiben?

Gliederungsschema 2

1. Welches Interesse haben meine Hörer am Thema?

2. Wie stellt sich die derzeitige Situation dar?

3. Welche Probleme sind gelöst, welche noch zu klären?

4. Welche Argumente sprechen für meine Ansichten, welche dagegen? Wie widerlege ich die Argumente meines Gegners?

5. Welche Schlußfolgerungen ziehe ich aus dem Gesagten? Wozu will ich meine Hörer motivieren und aktivieren?

Gliederungsschema 3

1. Wozu werfe ich das Problem auf?

2. Wie lautet mein Lösungsvorschlag?

3. Welche Argumente führe ich dafür an?

4. Was könnte gegen meine Argumente sprechen?

5. Zu welchem Ergebnis komme ich beim Abwägen des Für und Wider?

6. Formulierung meines gewonnenen Standpunktes und der Schlußfolgerungen, die meines Erachtens die Hörer ziehen sollten.

Gliederungsschema 4

1. Das Interesse der Hörer gewinnen.

2. Die Sachlage schildern.
3. Die strittige Frage vorbringen.
4. Die richtige Anschauung durch Beweise einsichtig machen und Gegengründe widerlegen.
5. Alles, was für die Ansicht des Redners spricht, durch gute Argumente festigen und den Gegner widerlegen.

Gliederungsschema 5

1. Erklären des Themas.
2. Das Abwägen des Für und Wider.
3. Argumente für eine bestimmte Auffassung.
4. Argumente gegen eine bestimmte Auffassung.
5. Herausarbeiten eines klaren Standpunktes zum behandelten Problem.
6. Vorschläge, diese Auffassung in die Tat umzusetzen [6,160].

Деякі структурні схеми невідготовлених відносно невідготовлених виступів у дискусіях (relativ unvorbereiteter Diskussionsbeitrag) являють собою одночасно і тактичну установку, свого роду короткий практичний посібник з організації і логіко-структурного оформлення вільних висловлень.

1) Gedanken ordnen, 2) Mitteilungszweck überdenken, 3) darzustellendes Problem eingrenzen, 4) Ansatzpunkt für den Beitrag suchen, 5) Argumente, Beispiele, Argumentationsmethoden auswählen (dabei den Hörerkreis beachten), 6) wirksamen Abschluß bedenken, 7) wichtige sprachliche Mittel zurechtlegen [7,152].

Говорячи про мовні засоби в якості логіко-змістових опор при вербальному оформленні як вільних, так і відносно невідготовлених, прагматично орієнтованих виступів, слід насамперед відзначити широке вживання різних засобів зв'язку тексту, що створюють його структурну цілісність слова-експлікатори логіко-змістових відносин у структурі тексту, лексико-синтаксичні засоби акцентування окремих думок того, хто говорить. Характерною рисою подібних клішеподібних “формул мовного етикету”, чи “стійких фраз спілкування”, є їхня спрямованість до слухача, що дозволяє поряд з їхньою функцією комунікативного і структурного членування висловлення сигналізувати про окремі кроки чи важливі моменти висловлення, наприклад про початок виступу, перехід до іншої думки чи проблеми, вони допомагають правильно узагальнити матеріал, що викладається, і завершити висловлення. Сюди ж можна віднести спеціальні засоби хезитації (словесні заповнювачі пауз міркування, що дозволяють продовжити виступ і одночасно виграти час для його мовного оформлення – Verzögerungsfüllsel, Pausenfüller), засоби вираження відношення того, хто говорить, до предмету, відстоювання своєї точки зору і т.п.

На основі мовних засобів структурного членування висловлення, типових для ведення дискусії й оформлення дискусійних виступів, можна також запропонувати схему-каркас виступу в дискусії, окремі етапи якого сигналізуються вживанням специфічних “стійких фраз спілкування”, зафіксованих, наприклад, для мовного оформлення початку виступу, підключення до попереднього виступаючого, обґрунтування і докази своєї точки зору, конкретизації теми і т.п.

Практика навчання іншомовним дискусіям, вільним висловленням показує, що при плануванні і реалізації вільних аргументованих висловлень, спрямованих на досягнення визначеного впливу чи результату, найбільш прийнятними виявилися п'ятифразові плани-схеми (Bauplane) Х. Гейснера, що стимулюють аргументовані мовноміркувальні дії, особливо в коротких аргументованих висловленнях.

У залежності від характеру і мети висловлення (наприклад, виклад матеріалу в хронологічній і логічній послідовності, розкриття протиріч і підведення до правильного розуміння проблеми, зіставлення різних позицій і пропозицій нового підходу до проблеми, доказ правильності своєї позиції від загального до конкретного, знаходження загальних моментів при наявності різних думок, пошук компромісного рішення, вицленування з загальної проблеми більш вузького питання, виділення важливого аспекту, і т.п.) воно будується за планами – варіаціями п'ятифразової схеми, отримує різне мовне оформлення за допомогою свого роду “опорних сигналів” – засобів логіко-структурного членування висловлення, позначених у кожній моделі відповідними лексико-синтаксичними

конструкціями, модальними словами і т.п.

Так, якщо в намір викладу того, хто говорить поставлене завдання викладу подій, фактів і т.п. в логічній і хронологічній послідовності, рекомендується план-схема (Kette) з наступним зразковим мовним оформленням кожного з кроків п'ятифразової схеми. 1. Ich meine, der Vorschlag X, ist nicht gut. 2. Wir müssen überlegen, ob nicht... 3. Mir scheint der bessere Weg, wenn... 4. Dann nämlich können wir... 5. Wir haben zu entscheiden, ob...

План-схема висловлення з метою розкриття протиріччя у виступаючих (співрозмовника) і привести до правильного розуміння проблеми, до суті обговорюваного питання може мати наступну побудову:

1. Dem Referenten mochte ich danken für eine Menge neuer Einsichten ... 2. Unter anderem hat er gesagt... 3. Es ist aber auch dagegen zu halten, daß... 4. Vergleicht man beide Ansichten, dann... 5. Aus diesem Grunde schlage ich vor...

При наявності в дискусії принципово різних позицій чи точок зору виникає необхідність шукати які-небудь загальні моменти, що зближують протилежні думки, виробляти компромісне рішення “Опорними сигналами” ходу міркувань для рішення подібного комунікативного завдання можуть служити в п'ятифразовій схемі наступні мовні засоби. 1. A behauptete... 2. B widersprach mit dem Hinweis auf ... 3. Mir scheint, die beiden treffen sich in einem Punkt... 4. Hier liegt vielleicht die Lösung... 5. Wir sollten in dieser Richtung weiterdenken... Нерідко у ході обговорення, дискусії приходиться відмежовувати одну думку від іншої, наприклад вичленувати з загальної проблеми більш вузьке питання, виділити для особливого розгляду аспект загальної проблеми. Мовне оформлення цього наміру допоможе полегшити наступний варіант п'ятифразової схеми. 1. Wir reden schon eine Weile über... 2. Bislang dreht sich alles um... 3. Dabei wurde übersehen, daß... 4. Gerade dies scheint mir aber besonders wichtig, weil... 5. Ich stelle den Antrag...

Узагальнюючи вищевикладене, можна констатувати, що при навчанні студентів вільним висловленням становить доцільним спиратися на різноманітні і численні моделі і схеми організації і членування висловлення, що враховують основні положення риторичної комунікації, аналіз конкретної ситуації спілкування, спрямованість до слухача, комунікативний намір того, хто говорить, здійснення планованого впливу на слухача. При навчанні прагматично орієнтованому спілкуванню велику роль відіграє також комунікативна компетенція, що припускає вираження думок адекватно конкретній ситуації спілкування на основі знання і вибору мовних засобів, що формують уміння логічно правильно, аргументовано й емоційно виражати свої думки, робити необхідний мовний вплив на партнера по комунікації. Останнє особливо необхідно педагогу-вихователю в його роботі по утворенню і вихованню ідейно переконаних, творчих, здатних до самостійних суджень особистостей, що уміють вести дискусію, аргументований діалог, говорити вільно по будь-якій проблемі, спонукати словом до пошуку істини і нових рішень.

Пропонований набір схем і моделей, мовних опор, що відповідають найбільш типовим ситуаціям спілкування в проблемних дискусіях, дозволяє будувати системи вправ, насамперед для формування умінь педагогічного спілкування через розвиток уміння розпізнавати і вибирати мовні моделі в конкретній ситуації спілкування, визначати комунікативний намір тих, хто говорять і способи його реалізації з опорою на мовні засоби, а також через підготовчі і тренувальні вправи зростаючої складності і, нарешті, через рольові проблемні ігри привести до кінцевої мети – вільному стилістично адекватному мовному спілкуванню.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вискович К. С. О терминах “прагмалингвистика” и “дидактиколингвистика” //Вопросы языкознания. – 1991. – № 3. – С. 52.
2. Колшанский Г. В. Прагматическая характеристика вербальной коммуникации //Лингвистика и методика в высшей школе: Сб. научных трудов. – Вып. XI. – М., – 1993. – № 205. – С. 3–12.
3. Ламзин С. А. Обучение диалогическому общению в аспекте прагматики языка. – М., 1995. – 206 с.
4. Geißner H. Rhetorik. – München., 1998. – S. 55.
5. Spillner Bernd. Methoden der Stilanalyse. – Tübingen, 1994. – S. 165.

6. Preu Otto, Stölzer Ursula. Sprecherverziehung für Studenten pädagogischer Berufe. – Berlin, 1988. – S. 160-161.
7. Wazel Gerhard. Aufgabenstellung zur Entwicklung, Ermittlung und Bewertung des Sprechens. – Jena, 1987. – S. 177.

Одержано редакцією 20.06.2001 р.

УДК: 811. 162. 4' 367. 625 (07)

Л. М. ТАБОРОВЕЦЬ

ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ОСНОВИ МЕТОДИКИ ВИВЧЕННЯ ДІЄСЛОВА НА ЗАНЯТТЯХ СЛОВАЦЬКОЇ МОВИ В УКРАЇНОМОВНІЙ АУДИТОРІЇ

Державна національна програма “Освіта. Україна ХХІ ст.” визначила стратегію освіти України, її пріоритетні напрямки та шляхи створення системи безперервного навчання і виховання. Основними завданнями є відродження національної освіти, спрямування її на формування творчої особистості, забезпечення розвитку людини. Отже, актуальність проблеми визначається соціальними запитами та соціально-педагогічними умовами. Знання іноземних мов, в даному випадку – словацької, завжди було ознакою високої освіченості народу, бо кожна людина з цим удосконалюється як особистість.

Україна є спадкоємицею мов тих слов'ян, що історично проживали на її території (чехи, поляки, словаки). Прийнятим у жовтні 1989 року Верховною Радою України законом “Про мови в Українській РСР” (доповнений у 1995 р.)¹⁾ українській мові надано статус державної, а мовам усіх інших народів на території України гарантовано вільний розвиток. В гімназіях, школах відкриваються класи, факультативні групи, курси з вивченням польської, чеської та словацької мов. Постає питання професійної підготовки спеціалістів, які б могли викладати в цих закладах.

У статті йдеться про викладання мови в інституті слов'янознавства. Як засвідчили спеціальні дослідження, понад 80 відсотків у групах, що вивчають словацьку мову, становлять студенти – українці. У дослідженні ми виходимо з того, що викладання словацької мови в україномовній аудиторії має проводитись з урахуванням української мови, взаємопов'язано. Такий лінгводидактичний підхід пояснюється близькістю мов. Оскільки українська і словацька мови мають багато спільного, то під час вивчення фонетики, словотвору, граматики й правопису словацької мови слід надавати особливу увагу опорі на знання і навички, набуті з української мови, питанням транспозиції (позитивний перенос) та інтерференції (негативний вплив відмінних явищ рідної мови і навпаки). Важливими тут є міцність та усвідомлення знань на заняттях української (рідної) мови. Це сприяє як підсиленню транспозиції знань, так і зменшенню інтерференції, формуванню вмінь диференціювати факти обох мов.

Для реалізації цих завдань необхідним є лінгвістичний аналіз мовних явищ у плані з'ясування ступеня збігу їх в обох мовах; визначення характеру та місця в системі навчання прийому зіставлення і можливостей застосування його; з'ясування специфіки практичних завдань і вправ.

Порівняння граматичних характеристик дієслова в українській та словацькій мовах засвідчує такий матеріал за ступенем збігу:

1) ідентичний (поняття, правила), який співпадає повністю в обох мовах;

2) який співпадає частково (є однакові елементи та різні);

3) специфічний, що стосується лише словацької мови [3,210]. У статті розглядається в основному матеріал другої та третьої груп.

При визначенні лінгводидактичного спрямування методики вивчення граматичної теми “Дієслово” на заняттях зі словацької мови ми спиратимемося, по-перше, на дані українського та словацького мовознавства про морфологічну систему обох мов; по-друге, на результати порівняльного аналізу; по-третє, на досвід викладання словацької мови у вузі, в тому числі і свій.

На жаль, в Україні питання порівняльного аналізу української та словацької мов у наукових працях майже не розглядається. Знаходимо лише окремі статті словацьких лінгвістів

¹⁾ Закон «Про мови». Відомості Верховної Ради України.-1995. - №13. - С.85 .

ЗМІСТ

Передмова	3
Хорошковська О.Н. Формування комунікативних умінь молодших школярів.	5
Коваль Г.П. Лінгводидактичні основи уроку української мови в початкових класах.	9
Лещенко Г.П. Комунікативна компетенція молодших школярів та шляхи її реалізації у початковому курсі української мови	16
Шевчук Т.Б. Лінгвоукраїнознавчий компонент нового змісту навчання та його реалізація на уроках рідної мови	22
Груба Т.Л. Формування комунікативних умінь у процесі вивчення лексикологічного матеріалу	28
Пономарьова К.І. Синоніми як засіб увиразнення мовлення молодших школярів	33
Артемова О.І. Проективна модель розвитку креативного мовлення молодших школярів.	38
Мартиненко В.О. Особливості літературного розвитку молодших школярів	44
Іванова Л.І. Мовленнєва діяльність учнів на уроках читання	47
Фанок Г.Г. Лінгвістичне коментування на уроках читання в початкових класах	50
Шута Н.І. Розвиток комунікативних навичок на уроках української мови (читання)	53
Василюк В.І. Наступність і перспективність у формуванні комунікативної компетенції молодших школярів	56
Ветрова С.І. Реалізація діяльнісного компоненту нового змісту навчання української мови (2-й клас розділ “Слово”)	59
Меркотан Л.І. Розвиток комунікативних здібностей учнів молодших класів в контексті Розвиваючого навчання за системою: Д.Б.Ельконіна–В.В. Давидова	62
Прищепа О.Ю. Взаємозв’язок графічної навички письма з орфографічною грамотністю	64
Яков’юк З.С. Швидкісне каліграфічно-грамотне письмо – запорука успішного формування писемних комунікативних навичок	67
Якимчук Р.І. Звукова культура мовлення першокласників	69
Маліновська Н.В. Формування комунікативної компетентності у дитини-дошкільника	71
Терешко Л.В. Психологічні особливості розвитку мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку	76
Сорокіна О.І. Театральна педагогіка як один із засобів реалізації комунікативної спрямованості уроків української мови	80
Гетманчук Н.О. Використання тексту в процесі формування мовленнєвої особистості майбутнього вчителя.	83
Лесняк Н.В. Комунікативне спрямування уроків образотворчого мистецтва.	86
Космацька О.А. Формування духовності учнів на уроках української словесності в загальноосвітній школі.	90
Мороз Л.В. Використання логіко–сміслових схем і мовних кліше для аргументованого висловлювання в дискусіях.	93
Таборовець Л.М. Лінгводидактичні основи методики вивчення дієслова на заняттях словацької мови в україномовній аудиторії.	98
Романюк О.М. Деякі особливості вивчення мов: характер мови і народу. Поняття мовної особистості.	104
Гоголь Н.В. Розвиток емоційно-оцінісного досвіду молодших школярів на уроках читання.	107
Сергєєв О.В., Тищук В.І. Концептуальні засади діагностики якості підготовки спеціалістів у вищій педагогічній школі.	112
Янцур М.С. Роль і зміст методичної підготовки фахівців з професійної орієнтації	123
Гордій Н.М. Проблемний підхід до викладання психолого педагогічних дисциплін у вищій школі.	131
Столинськи З. Техническое обучение в начальном образовании.	134
Заремська Н.І. Емпантійна педагогіка як важливий аспект проблеми гуманізації освіти.	137
Янцур Л.А. Проблема дитячої художньої творчості.	142

Кузьминець Н. Етнопедагогічні основи гуманізації виховання в Чехії й Словаччині. . . .	145
Середович В.В. Посилення пізнавальної активності молодших учнів на основі поєднання навчання з образотворчою діяльністю.	150
Лучкіна Л.В., Демидчик Г.С. Розвиток мовленнєвої особистості майбутнього вчителя технічного фаху в процесі вивчення мовного курсу.	153
Назарчук А.А. Особливості військово-професійної орієнтації старшокласників в сучасних умовах.	159
Столинський З. Формирование основ предприимчивости как одна из целей профессионального обучения в Польше.	162
Білоус І.П., Тишук В.І. До перспективи використання інноваційних технологій у вищій школі України.	164
Піддячий М.І. Професійна консультація учнів старших класів загальноосвітніх закладів в умовах МНВК.	168
Відомості про авторів.	174

НАУКОВЕ ВИДАННЯ**Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти****Збірник наукових праць****НАУКОВІ ЗАПИСКИ РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ****Випуск 18**

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Редактор Шевчук Т. Б.

Технічний редактор Курченко Н. Б.

Комп'ютерна верстка Рахманова Л. О.

Здано до набору 25.12.2001 р. Підписано до друку 28.02.2002 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк
різографічний.

Ум. друк. арк. 20,65. Обл. вид. арк. 21,32. Замовлення № Тираж 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і
трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83**О – 59 Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 18. — Рівне: РДГУ, 2002. — 177 с.**

ISBN 966 — 7281 — 06 — 9.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання і розвитку дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 378

ББК 74.20